

Dokumentasjon

Vedlegg til henvendelse til Stortinget fra etterlattegruppa med krav om gransking av myndighetenes håndtering av Utvik-Senior saka i perioden 1978-80.

Dokumentasjonsskrivet er satt opp av frilansjournalist og redaktør for Nettstedet Utvik-Senior (www.utvik-senior.no), Georg Blichfeldt, som sto for ide og research i Brennpunkt-programmet om Utvik-Senior¹.

1: Oppsummering

Dette dokumentasjonsskrivet inneholder en detaljert gjennomgang av de forhold som peker mot at det hefter grove mangler ved den tidligere gransking av Utvik-Senior saka i 1978/1979 og ved avslaget på kravet om ny gransking i 1980.

Denne første bolken gir ei kort oppstilling av de viktigste momentene.

- Momenter som svekket grunnstøtingsteorien var utelatt i kommisjonens rapport.

Det gjaldt blant annet konklusjonene fra det omfattende søket på grunnene hvor kommisjonen mente fartøyet hadde blitt knust. Dykkerne garanterte at det ikke hadde skjedd noe havari i dette området.

Ei klase av blåser og tauverk ble funnet fast i bunnen nær fartøyets normale kurslinje morgenen etter forliset. Sjøfartsinspektøren i Troms slo fast at dersom forlisårsaken var grunnstøting måtte blåsene ha drevet ”mot vind og strøm”.

- Granskinga var mangelfull. Det ble ikke gjort analyser av brudd og skader på treverket som drev i land. Fiskebåteskipperer som hadde gjort viktige observasjoner ble ikke avhørt.
- I vurderinga av kollisjon som ”svært lite trolig” ble det lagt stor vekt på at det ”ikke ble påvist noe fartøy eller objekt som kunne ha kollidert med Utvik-Senior”². Denne påstanden blir sannsynliggjort ved grov forvrengning eller utelatelse av sentrale vitnemål og annen dokumentasjon.

Vitneavhør gjort kort tid etter forliset viser at det var forlisdagen var to uidentifiserte fartøyer som var i slik posisjon at de kunne ha kollidert med Utvik-Senior. Det ene ble avskrevet som kollisjonskandidat av kommisjonen da det ble antatt å være en vesttysk tråler som ikke ville gå lenger ”inn mot kysten i strid med fiskemetode”. Kommisjonen hadde imidlertid mottatt skriftelige informasjon fra både Kystvakta og Interpool som forteller at det ikke fantes vesttyske trålere utafor Nord-Norge på dette tidspunktet. Det er vanskelig å tro at Forsvaret ikke hadde

¹ Sendt 30.04.2002

² Rapportens kapittel 5: <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=101&id=224>

registrert fartøyet dette fartøyet. Det krysset fram og tilbake midt i sektoren for forsvarets radar på Hillesøya. Det var etter alt å dømme et russisk spionskip.

Et annet fartøy ble observert på radar av fiskebåten Svein Roger. Det var i følge utsagn fra politiet ”på kollisjonskurs” med Utvik-Senior³. Kommisjonen kommer fram til at dette må ha vært den norske linebåten Sula. Ved ei sammenlikning av Sulas logg og beskrivelse av radarobservasjonen går det umiddelbart fram at dette **ikke** kunne være tilfelle. I politiloggen ved politikammeret i Harstad hevdes det at skipperen på Svein Roger, Sigmund Fredriksen, (som sitter i den nye kommisjonen), i vitneavhør skal ha uttalt at det kan ha vært Sula han har fått inn på radaren. Det er ikke samsvar verken med Fredriksens vitnemål fra den gang eller med hva han sier i dag.

- Etter at den første granskinga var avsluttet iverksatte de etterlatte et søk med miniubåt i egen regi. De fant tunge og lette vrakdelar fra alle parter av skipet samlet i et område seks nautiske mil fra nærmeste grunne. Djupna var 35 meter. De kunne slå fast at det var her båten hadde gått ned. Lokaliseringa var bevis for at grunnstøting ikke kunne være forlisårsak. Vrakdelene hadde skader som kunne samsvare med kollisjonsteorien.

Dette funnet måtte oppfattes som et vesentlig nytt moment i saka. Det ble reist krav om ny gransking. Kravet ble avist av Justisdepartementet.

Justisdepartementet lente seg i sitt avslag tungt til den første kommisjonens tilråding. Denne tok til etterretning at forlisstedet nå var funnet. Den opprettholdt imidlertid sin konklusjon om forlisårsak. Dette var bare mulig ved å dikte opp ei ny grunne utafør Senja. Kommisjonen hevdet at farvannet hvor de etterlatte gjorde sitt funn var ”ureint”. De etterlatte oversendte dokumentasjon på at dette ikke var tilfelle, men ble ignorert.

2: Avslaget på kravet om ny gransking i 1980

”Det er svært viktig å finne vraket dersom det skal bli mulig å si noe mer bestemt om årsaken til forliset⁴ (...) vi vil ikke starte på noen gjetninger før vi er hundre prosent sikre på at vraket ikke lar seg lokalisere”, ...

sa leder for granskingskommisjonen, Halvdan Fugleberg, kort tid etter forliset⁵. Men kommisjonen lyktes ikke i å finne vraket. Granskinga konkluderte med grunnstøting som

³ ”Politimester Ole-Fredrik Bakken ved Senja politikammer i Harstad, bekrefter overfor Aftenposten at politiet har fått håndfaste opplysninger om at et større skip lå på kollisjonskurs med fiskefartøyet kort tid før «Utvik-Senior» gikk til bunns.” Aftenposten ?? februar 1978. <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=96&id=102>

⁴ Avisa Tromsø, *Utvik Senior ble knust i fallene?*, 27. februar 1978.

⁵ VG; *Utvik-Senior-gåten forblir uløst?*, våren 1978, dato ukjent

forlisårsak uten å ha funnet forlisstedet og til tross for omfattende søk på de aktuelle grunnene.⁶

De etterlatte nektet å godta konklusjonen og gjennomførte et eget søk med miniubåt. På søkets siste dag ble forlisstedet funnet. Lukekarmen av stål, styrhusfronten, livbåten og en masse planeverk fra skuteside og dekk lå samla i et lite område på bunnen. Der lå også den tunge startluftflaska fra motorrommet. Den lå ved siden av radarantenna fra rorhustaket og dørå inn til trålerbakken framme med en del av skottet. Dybden var 35 meter og avstanden inn til nærmeste grunne seks kilometer.⁷

Søket ble avslutta på grunn av pengemangel. Men også fordi de etterlatte nå mente å ha motbevist konklusjonen om grunnstøting. Funnene fra havbunnen var dokumentert på video. Alle spor pekte i retning kollisjon⁸. De etterlatte hadde greidd det som var den første granskingskommisjonens intensjon: - å finne vraket for på denne måten ”å kunne si noe mer bestemt om årsaken til forliset.”

”Nå hadde vi bare en teori om hva som hadde skjedd. Det hadde vært en alvorlig kollisjon som hadde blitt Utvik Senior’s skjebne”.

skriver aksjonsleder Ole Hay i sin rapport fra søket.

Det ble fremma krav om ny gransking⁹. Dette ble avslått av justisdepartementet¹⁰. Avslaget ble begrunnet med at det ikke var framkommet nye momenter i saka.

Det måtte være klart for enhver som var villig til å se på saka med et åpent blikk at funnet av lukekarm, rorhusfront osv. – etter at granskingskommisjonen hadde avsluttet sitt arbeid - representerte noe dramatisk nytt i bestrebelsene på å oppklare forliset.¹¹ Hvordan departementet var i stand til å si at dette ikke representerte nye momenter i saka er fullstendig uforklarlig.

⁶ Kommisjonens rapport med vedlegg ligger på Nettstedet Utvik-Senior under *Dokumenter*

⁷ Rapporten med oversikt over hva som ble funnet ligger på <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=101&id=91>

⁸ ”Etter å ha sett hvilken behandling metall-lukekarmen har fått (...) er jeg ikke lenger i tvil. Det må ha vært en alvorlig kollisjon som har ført til forliset”, uttalte aksjonsleder for de etterlatte, Ole Hay til Harstad Tidende, 20. august 1979.

⁹ Det var Norges Fiskarlag som formelt fremmet kravet om ny gransking. Se <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=95&id=159>

¹⁰ Dokumentet ligger på <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=101&id=275>

¹¹ ”Med funnet av lukekarmen hadde vi det beviset vi trengte. Da gikk lufta ut av behovet for å hente noe mer”, sier Svein Moldskred, som var teknisk ansvarlig for miniubåtsøket i 1979 til Nettstedet Utvik-Senior. I sin **rapport fra 1979** skriver han: ”.. man anså det som lite sannsynlig at noen større og mer forklarende deler ville bli funnet”. Moldskred er særlig opptatt av lukekarmen. Den ligger godt beskyttet midt i båten; nede mellom rorhuset og trålerbakken: ”Jeg hadde ikke sett noen av delene som drev i land like etter forliset. Men da jeg fikk se lukekarmen så demret det. Det måtte ha vært en kollisjon. Bare en skarp baug kunne nådd inn til lukekarmen, slått den løs og maltraktert den slik vi fant den”, sier han til Nettstedet Utvik-Senior. <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=95&id=157>

Funnet av forlisstedet i 1979 måtte oppfattes som et gjennombrudd. (Jfr. uttalelsene fra granskingskommisjonens leder ovenfor om betydningen av å kunne lokalisere forlisstedet.) Med forlisstedet lokalisert 6 kilometer fra nærmeste grunne kunne konklusjonen fra granskingskommisjonen, dvs grunnstøting, ikke være riktig. Tilstanden til delene funnet av de etterlatte pekte direkte mot kollisjon som forlisårsak. Rorhuskarmen var slått skeiv. Styrhusfronten var splitta i to.

Sjøfartsdirektoratet, mente i motsetning til departementet, at de etterlattes funn representerte noe nytt i saka og **at man ”etter dette” ikke kunne ”utelukke annen forlisårsak enn det kommisjonen er kommet fram til”**. Direktoratets sakkyndige råd peker direkte på at ”det ikke utelukker ...kollisjon”.¹² Dette står i motstrid til konklusjonene i kommisjonens rapport som hadde funnet kollisjon ”svært lite trolig”.

Når direktoratet likevel anbefaler et avslag på kravet om ny gransking er det fordi

*”en eventuell kollisjon som årsak til forliset har ikke spesiell betydning for det forebyggende arbeid i Sjøfartsdirektoratet i forbindelse med fiskefartøyers sikkerhet”.*¹³

Denne begrunnelsen er fullstendig meningsløs og uakseptabel.

For det første måtte kollisjon som forlisårsak i aller høyeste grad være av interesse for det sikkerhetsforbyggende arbeidet i Sjøfartsdirektoratet. **Fra 1970 fram til 1978 hadde det forsvunnet sporløst 6 fiskebåter, 5 fra Senja og nordover og en Nordsjøen.**¹⁴ Utvik-Senior var den siste i rekka. Kollisjon, eller ubåt i trålen, er av de muligheter man måtte ta høyde for. Kollisjon er generelt en hyppig årsak til forlis.

For det andre ville en kollisjon innebære en kriminell handling uansett hvem som hadde vikeplikt. Det å forlate et synkende skip uten å varsle er svært alvorlig forbrytelse.

For det tredje avskar beslutninga om å ikke ta opp igjen granskinga de etterlatte fra muligheten til å finne fram til et objekt for eventuelle erstatningskrav.

For det fjerde måtte de etterlatte leve med at skylda for forliset var veltet over på mannskapet som skulle ha utvist slett sjømannskap ved å styre båten på grunn.

Og siste men ikke minst, avslaget gjorde at de etterlatte måtte leve med vissheten om at ikke alle bestrebelser var satt inn på oppklare forliset og at ei løgn ble stående som den offisielle sannhet om årsaken til forliset.¹⁵

¹² Dokumentet ligger på <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=101&id=89>

¹³ Dokumentet ligger på <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=101&id=89>

¹⁴ Se oversikt over kollisjoner og forsvinninger fra forsker Halvard Aasjord. Ligger under *Dokumenter* på Nettstedet Utvik-Senior. <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=101&id=0>

¹⁵ Se erklæringa fra samlinga av de etterlatte på Skaland. <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=101&id=99>

Sjøfartsdirektoratet bygde sin innstilling blant annet på *en tilråding* fra granskingskommisjonen¹⁶, som på dette tidspunktet var formelt oppløst. Kommisjonen hevdet at det området hvor det etterlatte gjorde sine funn ”*vil være urent under de værforhold som rådet da Utvik-Senior forliste*”.¹⁷

Dette er reinhekla vrøvl. Delene ble funnet på ei slette på havbunnen hvor et stort område, også omkring, ligger på 35 meters dyp. Nærmeste grunne ligger seks kilometer unna. Denne beskrivelsen av området blir bekreftet i en av de tekniske rapporter som den nye kommisjonen har offentliggjort. Her heter det at det aktuelle forlisområdet i ble lokalisert i 1979 ”*i et fritt farvann (...) uten nærhet av potensielle grunnstøtingsområder*”.¹⁸ Dette ble dokumentert overfor Justisdepartementet allerede i april 1980 uten av det førte til noen reaksjoner. I brev fra Ole Hay, leder for de etterlattes miniubåtsøk, heter det

”*Jeg viser til kart nr 85. Jeg kan bevise at det ikke er noe undervannsskjær i dette området.*”¹⁹

Kommisjonen innrømmer i sin tilråding vedrørende gjenopptakelse indirekte at de etterlatte har funnet forlisstedet. Kommisjonen hadde ment at forlisstedet måtte ligge syd for normal kurslinje. Funnene til de etterlatte ble gjort nord for normal kurslinje. I sitt skriftlige innspill kommer kommisjonen nå opp med ”forklaringer” på hvordan Utvik-Senior kan ha havnet så langt nord.²⁰

Når kommisjonen likevel hevder at det *ikke* er kommet nye momenter i saka skal dette med andre ord ikke forstås som en benektelse av at forlisstedet nå er funnet, men som en påstand om at funnet av forlisstedet ikke har betydning for konklusjonen om forlisårsak. Som vist ovenfor er den siste slutningen fullstendig feil. Det var nødvendig å finne opp ei ny grunne utafør Senja for å få dette resonnementet til å gå opp.

Innspillet fra granskingskommisjonen inneholder også andre grove feil, ubegrunnede og tendensiøse påstander som det fører for langt å komme inn på her, men som dokumenteres på Nettstedet Utvik-Senior.²¹

Kommisjonen konklusjon er at ”vrakdelfunnene (fra de etterlattes søk) styrker ikke teorien om kollisjon, verken når det gjelder delenes beskaffenhet eller deres beliggenhet”. Denne

¹⁶ Dokumentet ligger på <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=101&id=92>

¹⁷ Kommisjonens tilråding ligger på <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=101&id=92>

¹⁸ Sivilingeniør Knut Strengelsrud's (Veritas) sin rapport med vurdering av vrakdeler. Offentliggjort 12.01.2004. Lagt ut på Justisdepartementets web.

¹⁹ Dokumentet ligger på <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=101&id=87>

²⁰ Disse forklaringene har ikke noe substansielt grunnlag, men er rene spekulasjoner. Kommisjonen spekulerer i at mannskapet på Utvik-Senior skal ha tatt feil av to oddene på Ytre-Senja. Se <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=95&id=179>

²¹ Se : <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=95&id=179>. Se også ”Gjennomgang av myndighetens håndtering ...” som ligger under *Dokumenter*

påstanden gjør det nærliggende å reise spørsmålet om kommisjonen var instruert om å styre unna kollisjonssporet²². Hvis svaret på dette spørsmålet er negativt; må kommisjonens innspill være uttrykk for grov uforstand.

2. Den første granskingskommisjonens arbeid

Kommisjonens rapport fra januar 1979 konkluderte med at Utvik-Senior mest sannsynlig er blitt knust i fallene; etter feilnavigering eller kantring.²³

Kollisjon vurderes som ”svært lite trolig”. Det var tre premisser som lå til grunn for denne slutningen: 1) Det var ikke funnet vrakdeler på bunnen i det aktuelle området for kollisjon. 2) Vrakdelene bar ikke preg av kollisjon. 3) Det var ”ikke påvist noe fartøy som kan ha kollidert med Utvik-Senior”.

Det første premisset taler også i mot grunnstøtingsteorien. **Det ble ikke funnet noen vrakdeler på de aktuelle grunnene på tross av at disse ble saumfart av dykkere.** De garanterer i sin rapport²⁴ at de ville ha funnet spor fra skipet det hadde gått på grunn. Det aktuelle området for grunnstøting er lettere å avgrense og er mindre og langt lettere å gjennomføre systematisk enn det aktuelle området for kollisjon.²⁵

Kommisjonens rapport drøfter ikke hva som kan være årsaken til at det *ikke* ble funnet vrakdeler på de grunnene den peker ut som det aktuelle forlisområdet. Dette er ett eksempel av mange på en systematisk forskjellsbehandling av grunnstøtingsteori og kollisjonsteori.

Vitneutsagn nedfelt i politiforklaringer viser at det var observert to skip i området. Disse var, stikk i strid med det som i sto kommisjonsrapporten, observert i en slik posisjon at de kunne ha kollidert med Utvik-Senior.

Fire fiskebåter gjorde en visuell observasjon av en uidentifisert tråler²⁶. Dette var ”antaklig” en vesttysk tråler, sier kommisjonen²⁷. Den finner ut fra denne formodningen ”det lite sannsynlig” at dette fartøyet ”har tatt seg inn mot kysten i strid med både fiskemetode (tråling) og vanlig, sjømannsmessig praksis”. Det uidentifiserte fartøyet blir ’dumpet’ som kollisjonskandidat. Men vitneutsagnene, som kommisjonen hadde tilgang til, fortalte at båten lå i trålfri sone og oppførte seg stikk i strid med både fiskemetode og sjømannsmessig praksis. Den seig sakte fram og tilbake på skiftende kurser; - en oppførsel

²² Se kronikk i Nordlys 14. mai 2002 ved Georg Blichfeldt: <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=96&id=181>

²³ For ei drøfting av kommisjonens konklusjoner se Nettstedet Utvik-Senior: <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=95&id=173>

²⁴ Rapporten ligger på <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=104&id=237>

²⁵ Se intervju med en av dykkerne på Nettstedet Utvik-Senior <http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=22>

²⁶ Se <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=95&id=153>

²⁷ Kommisjonens rapport

typisk for russiske spionskip som brukte å holde til i området. Dessuten; **kommisjonen hadde mottatt melding fra både kystvakta og Interpool om at det ikke fantes vest-tyske trålere utafor Nord-Norge i den aktuelle perioden.**²⁸ **Med andre ord; - den utviser grov uforstand i sin håndtering av bevismateriale eller den konkluderer mot bedre vitende.**

En femte skipper, som aldri ble avhørt til tross for at kommisjonen var orientert om hans observasjon, var tettest på det ukjente skipet. Han kan fortelle at det var russisk. ²⁹

Bare fiskeskippere fra Berg og Torsken ble systematisk innkalt til avhør. Det var en rekke skipper fra Lenvik og gamle Hillesøy kommune som rodde på samme felt som Utvik-Senior som ikke ble avhørt. Det er også bare avhør gjort før en viss dato som finnes som vedlegg til kommisjonens rapport og som det er referert til i rapporten. Det kan se ut som om kommisjonen ikke hadde gjort seg kjent med de vitneavhør politiet gjorde etter denne datoen.

Den andre observasjonen ble gjort av fiskeskipper Sigmund Fredriksen³⁰ og hans mannskap om bord på Svein Roger. Han observerte et stålskip skip i god marsjfart på veg inn mot forlisområdet. Denne observasjonen ble like etter forliset omtalt av politiet som ”håndfaste opplysninger om et større skip på kollisjonskurs” med Utvik-Senior.

Kommisjonen hevdet kategorisk at dette dreide seg om en linebåt fra Møre; - *Sula*. Denne ble inspisert av politiet og sjekket ut av saka da den ikke hadde skader på skroget. Går man inn i loggboka til skipet og politiforklaringa til skipperen³¹ viser det seg at denne båten lå i ro og befant seg et godt stykke syd for den posisjon hvor Fredriksen gjorde sin observasjon. Båten Fredriksen observerte kunne ikke være Sula. ^{32 33}

Dette ble påpekt av sjøfartsinspektør Odd Henriksen i hans kritikk av kommisjonens rapport uten at dette ble fulgt opp av hans overordnede; - riksadvokaten. **Sjøfartsinspektøren konkluderte med at**

”alle brikker i puslespillet peker i retning av kollisjon”.

3. Politiets etterforskning og forsvarets rolle

²⁸ Meldingene ligger i kommisjonens papirer i riksarkivet og nevnes i politiloggen ved Harstad Politikammer.

²⁹ Skipperen; Henry Solbakken, mener at de kunne se bokstavene på skutensida og se detaljer om bord som identifiserte båten som russisk. Det var en hekktråler. Grå av farge. ” At det var ’russetrålar’ det er jeg sikker på (...) Vi så samme type båter på Finnmarkskysten,” sier Solbakken til Nettstedet Utvik-Senior. <http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=18>

³⁰ Se <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=95&id=152>

³¹ Politiforklaringa ligger på <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=104&id=232>
Se også intervju med skipperen på Sula: <http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=21>

³² Intervju med skipperen på Sula: <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=95&id=152>

³³ Lensmannsbetjent ved lensmannskontoret i Gryllefjord i 1978, nå lensmann samme sted, Olav Arne Wilsgård om etterforskningen vedr. Sigmund Fredriksens observasjon: <http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=25>

Fram til granskingskommisjonen ble oppnevnt ei uke etter forliset var det politiet som sto for etterforskningen. De konsentrerte seg de første dagene om kollisjonssporet. ”Etter hvert som vi finner vrakgods (drevet i land) styrkes kollisjonsteorien”, uttalte politiet.³⁴

Kollisjonsteorien ble lagt bort da forsvaret gikk ut og slo fast at det ikke hadde vært registrert fartøyer i området på tidspunktet for Utvik-Senior’s forlis ³⁵.

Granskingskommisjonen ble oppnevnt ei uke etter forliset. Kommisjonens formann uttalte at han anså spørsmålet om kollisjon som allerede undersøkt og avklart.³⁶

Men som vi har sett ovenfor tok forsvaret feil. Det var i alle fall to andre fartøyer inne i området som ikke var identifisert og kunne ha nådd inn til Utvik-Senior’s posisjon på forlistidspunktet.

Da fiskerne fortsatt holdt kollisjonsteorien varm i media, fant forsvaret det nødvendig å gå ut og sette tingene på plass. Under overskrifta ”*Forsvaret avviser blankt kollisjonsteorien*” uttalte sjefen for forsvarets overvåkning av havområdene i Nord, Ole Kristian Thommesen at ”teorien virker helt grepet ut av luften og er bare egnet til å avspore havarikommisjonens arbeid”. I det samme intervjuet formulerte Thommesen det som seinere skulle bli kommisjonens konklusjon.³⁷

Det finnes sterke indikasjoner på at forsvaret holdt tilbake informasjon. ³⁸

Sigmund Fredriksen fortalte under høringa i regi av i den nye kommisjonen i Tromsø tidligere i høst at han like etter forliset ble oppringt av personell på forsvarets radarstasjon på Krøttøya som ønsket å bekrefte hans observasjon av fartøy på kryssende kurs. Forsvaret benekter at man gjorde noen observasjon fra denne radaren.

Bruksvakta og kystvakta iverksatte i en operasjon (avbrutt på grunn av stormvarsel) for å identifisere den ukjente tråleren som var observert av fire fiskeskippere (se ovenfor). Fiskerne hadde tilkalt bruksvakta da fartøyet hadde rota seg inn i en garnile. Det uidentifiserte fartøyet

³⁴ VG, 20 februar 1978

³⁵ Nordlys, 21. februar 1978

³⁶ Nordlys, udatert, sannsynligvis 26 februar 78: ”*Formannen i granskingskommisjonen, sorenskriver Halvdan Fugleberg, sier til Nordlys at dette forholdet (dvs. spørsmålet om det kunne være andre større fartøyer i farvannet) var undersøkt og avklart før han kom inn i bildet som formann i granskingskommisjonen. – Vi har pr. i dag ikke noe uopplært forhold på dette punkt, og dermed heller ikke noen ledtråd som kan styrke kollisjonsteorien, sier Fugleberg.*”

³⁷ Nordlys, 7 mars 1978 <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=96&id=104>

³⁸ Se tre artikler om dette forholdet på Nettstedet Utvik-Senior:

<http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=18>

<http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=110>

<http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=72>

lå og krysset fram og tilbake midt i sektoren til forsvarets radar på Hillesøya. Bildene gikk rett inn på skjerm på sjøoperasjonssenteret.³⁹

Forsvaret benekter ethvert kjennskap til fartøyet⁴⁰, sjøl om det fantes omtalt i fire politiforklaringer, sjøl om bruksvakta var på tur ut for å sjekke det opp og sjøl om det sto omtalt i avisspaltene. Bruksvakta rapporterte hver dag om sine operasjoner til Kystvakta, med også Sjøobservasjonssenteret på tråden; som regel i en passiv rolle.

At forsvaret skulle være den eneste instans som ikke visste om et utenlandsk fartøy som etter alt å dømme var ute på etterretningsoppdrag, er vanskelig å tro.

Det er også all grunn til å se nærmere på politiets rolle i saka. Det kan se ut som om man har vært ute etter å få feid alle kollisjonsspor under teppet.

Sigmund Fredriksen, som er oppnevnt av Justisdepartementet i den nye granskingskommisjonen, inntok vitneboksen under kommisjonens første høring i Tromsø. Han fortalte da at politikammeret i Harstad hadde tatt initiativ for å forsøke å få han til å trekke sin forklaring båt på kollisjonskurs. Hans kunnskap om dette stammer fra hans mor som arbeidet på den manuelle telefonsentralen. Hun overhørte en telefonsamtale mellom politimesteren i Harstad og lensmannen i Gryllefjord. Lensmannen mente at Fredriksen neppe ville gå bort fra sin observasjon.⁴¹

Sjøl om politiet ikke lyktes i å få Fredriksen til å endre sin forklaring, fikk de likevel sletta hans observasjon fra lista av aktuelle kollisjonskandidater slik at den sto blank tilbake. Et notat i politiloggen ved Harstad politikammer 23. februar viser til en oppringning fra lensmannsbetjent Wilsgaard i Gryllefjord (nå lensmann samme sted). I følge notatet skal Wilsgaard ha opplyst at Fredriksen i formelt avhør hadde erkjent at båten han hadde sett kunne være den beviselige uskyldige linebåten Sula (se ovenfor).

Leser man det avhøret det vises til ser man at Fredriksen ikke har uttalt seg på denne måten⁴². Av politiforklaringa går det fram at han var klar over hvor Sula befant seg og derfor også var klar over at det ikke var denne båten som kunne ha krysset hans kurs på veg inn mot

³⁹ Se <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=95&id=153>

⁴⁰ Robert Helseth, som da var sjef for sjøstridskreftene i Nord-Norge, forteller at han fikk høre om fartøyet under et møte i Gryllefjord sommeren 1978. Han tok imidlertid ikke noe initiativ til å følge opp denne opplysninga, sjøl om den ikke var i overensstemmelse med den informasjon forsvaret hadde gitt politiet. Se <http://www.utvik-senior.no/nyheter.aspm=111&id=18>

⁴¹ Nordlys 2. mai 2002 og Aftenposten 30 april.. Se henholdsvis <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=96&id=141> og <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=96&id=182>

⁴² Dokumentet ligger på <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=104&id=231>

forlisområdet. Dette også hva Wilsgaard sier idag. Han var klar over at Sula umulig kunne være det fartøyet Fredriksen observerte på radar.⁴³

Fredriksen benekter i dag at han noen gang skal ha vært av den formening av Sula var den fartøyet han observerte og Wilsgaard avviser på det sterkeste at han noensinne skal ha tillagt Fredriksen en slik oppfatning⁴⁴.

Dette forteller med andre ord at politiet har forvrengt et sentral vitneutsagn i saken og på denne måten kvittet seg med en av de to mulige kollisjonskandidater.

”Han hadde vel sine instruksjoner fra høyere hold”,

sier Sigmund Fredriksen på spørsmål fra media på hvorfor politimesteren i Harstad skulle være opptatt av å få fjernet hans observasjon av et fartøy på kollisjonskurs med Utvik-Senior.⁴⁵

Sigmund Fredriksen er oppnevnt av Justisdepartementet som medlem i den nye kommisjonen som skal granske forliset og sees i aller høyeste grad på som en troverdig person. Wilsgaard er også innsatt i sitt verv som lensmann av Justisdepartementet. Deres forklaringer bør ansees som troverdige.

Når det gjelder det uidentifiserte fartøyet som fire fiskeskippere fortalte om i sine politiforklaringer, er det ikke mulig å finne noen videre oppfølging på dette sporet etter at politiet fikk inn meldinger fra Interpool og Kystvakta om at det ikke kunne være en vest-tysk tråler. Under normale omstendigheter burde dette fartøyet være en observasjon som sto sentralt i den videre etterforskninga. Under normale omstendigheter burde de fire fiskeskippernes forklaringer få politiet til å stille spørsmålstegn ved den informasjon de hadde mottatt fra forsvaret: dvs. at det ikke fantes noe stålfartøy i området.

Lensmannen i Gryllefjord, Wilsgaard, fortalte under høringa i Tromsø, at han morgenen etter forliset hadde fått vite fra forsvaret at de hadde en fregatt på yttersida av Senja forlinsnatta.⁴⁶ Dette benektes av forsvaret med henvisning til fregattenes loggbøker.⁴⁷

Wilsgaard, som den gang var lensmannsbetjent, fortalte at han ble nekta av daværende lensmann å følge opp dette sporet. Wilsgaard var etter inspeksjon av vrakdelene overbevist

⁴³ ”Jeg var klar over at Sula hadde seget sørover og ikke hadde noe med Sigmund sin observasjon å gjøre”, sier Wilsgaard til Nettstedet Utvik-Senior. ”Sigmund hadde sett et fartøy på kurs nordover. Han så vel og at det var en båt som gikk med god fart på den kursen, husker jeg. Det ville jo være direkte dumt å flette inn Sula”, sier Wilsgaard til Nettstedet Utvik-Senior.

<http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=25>

⁴⁴ Se <http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=25>

⁴⁵ Nordlys 2. mai 2002. Se <http://www.-senior.no/txt.asp?m=96&id=141>

⁴⁶ Se <http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=37> , <http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=38> , <http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=51>

⁴⁷ Se <http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=45>

om at forliset skyldtes en kollisjon og hadde en kraftig konflikt med lensmannen på at kollisjonssporet skulle legges vekk. Hans framstilling av konflikten ved lensmannskontoret ble under høringa bekreftet av Liv Heidi Bjerkmo, som også var lensmannsbetjent der i 1978.⁴⁸

I den siste høringa i regi av den nye Utvik-kommisjonen (mai 2003) hevdet et vitne, som hadde vært menig personell ved forsvarets Sjøoperasjonssenter på Reitan og på vakt forlignatta, at han hadde observert en at to fartøyer smeltet sammen på radarskjermen og at det etter dette bare befant seg et fartøy på skjermen. Han hadde rapportert dette til sine overordnede.

⁴⁸ <http://www.utvik-senior.no/nyheter.asp?m=111&id=38>

4. Merbelastninga for de etterlatte pga av avslaget i 1980

Konklusjonene i granskingskommisjonens rapport fra januar 1979 veltet ansvar for forliset over på mannskapet på Utvik-Senior. Dette ble forsterket gjennom pressemeldinga fra kommisjonen, 12 okt. 1979, som konkluderer med ei tilrådning om avslag på kravet om ny gransking. ⁴⁹

Guri Abelsen, datter av skipper Ola Abelsen på Utvik Senior, sa på folkemøtet på Skaland 30 april i år (2002):

”Pappa sto vakt på Utvik Senior da ulykka skjedde, og etterpå har han stått som sydebukk i alle år fordi granskingskommisjonen konkluderte med at båten hadde navigert feil og gått på grunn. Nå kan pappa endelig bli renvasket.” ⁵⁰

Karstein Fredriksen, far til Knut Ivar Fredriksen, mannskap på Utvik-Senior, sa til VG 27 April 2002:

”Den offisielle mistanken om at mannskapet hadde feilnavigert og hadde utøvd dårlig sjømannskap, har vært forferdelig å leve med.”

De etterlatte har i de 23 år som er gått siden avslaget på gjenopptakelse av granskinga måtte leve med en gnagende uvisshet om forlisårsaken. Dette har forsterket de psykiske problemer enkelte har lidd under. De har også måtte leve med bitterhet, sinne og følelse av maktesløshet over at myndighetene ikke var villige til å følge opp de nye avgjørende spor i saka som de sjøl framskaffet. ⁵¹

Ved å nekte gjenopptakelse av granskinga i 1980 blokkerte Justisdepartementet mulighetene for å finne fram til det andre fartøyet som var involvert i ulykka og slik også den potensielle muligheten for de etterlatte til å kunne fremme erstatningskrav.⁵²

⁴⁹ Dokumentet ligger på <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=101&id=92>

⁵⁰ Gjengitt i Nordlys 2 mai 2002. Overskrift: *Etterlatte vil ha erstatning for løgn*

⁵¹ Se erklæringa fra samlinga på Skaland <http://www.utvik-senior.no/txt.asp?m=101&id=99>

⁵² Uavhengig av spørsmålet om hvilket fartøy som var skyld i kollisjonen. At det andre fartøyet stakk av fra åstedet uten å varsle, kvalifiserer i seg sjøl til erstatning.